

POSITION

JONATHAN FRIEDMAN

DE ANDRES ERFARINGER¹

Antropologer har ikke, i de sidste årtier², systematisk spurgt sig selv om hvad det er de søger at få fat på i felten. De har notorisk ikke været interesseret i grundlagene for deres etnografiske fortolkninger. Den antropologiske monografi er blevet et altid-allerede fortolket værk som vanskeliggør, for ikke at sige, umuliggør at materialet kan underkastes et andet synspunkt. Værst er det i disse interpretivistiske værker hvor andre virkeligheder læses frem over „andre folks skuldre“. Den gængse etnografidiskurs består i historier fra felten, dataindsamlingsteknikker og den nye selvrefleksive og selvcentrerede problematisering af den etnografiske situation. Men der er meget lidt diskussion af selve metodeproblemet. Metode må først og fremmest være en optagethed af måden hvorpå vi frembringer, analyserer og fortolker dokumenter. Sært nok kommer nogle af de bedste metodediskussioner fra den kvalitative sociologi, måske fordi den ofte er så hårdt trængt af talknusernes selvudråbte overlegenhed. Eksemplarisk i sin bestræbelse på at systematisere metoden til studiet af kulturelle virkeligheder, er Mannheims, indtil for nylig, stort set oversete arbejde, især bogen *Strukturen des Denkens* (1980). I denne omhyggelige drøftelse foreslår han at det vi burde være ude efter er andre folks erfaringer, ikke vores egne erfaringer af andre folk. Sidstnævnte er noget ganske andet og fuldstændigt fortroligt i ontologisk forstand. Men at få fat i andre folks erfaringer er ikke nogen let opgave. Mannheim sonder mellem hvad han kalder det konjunktive og det kommunikative. Det kommunikative henviser til de almindelige former for kommunikation og erkendelse (fortolkninger) der er eksplicitte eller mere eller mindre kontekstafhængige i deres kommunikabilitet. Konjunktiv erfaring henviser til den fælles verden af umiddelbare forforståelser der er sædet for hvad nogle kalder implicit viden, hvad for andre kan forstås som kilden til al kulturfrembringelse. Man udviklede en lignende tilgang i etnometodologien, hvor Garfinkel eksperimenterede med kunstige sammenbrud i de uproblematiserede fælles forforståelser. Man koncentrerede sig dog ikke her om sådanne forforståelsers natur, men om reglerne for kommunikation. Schütz refererede til regler som idealiseringer, grundlaget for en normativ organisering af sociale relationer. Ralf Bohnsack, som har ydet en stor indsats for at forfine de manheimske indsigter, understreger de konjunktive relationers regelmæssighed, det at de er „habitualiserede, men ikke regelstyrede aktiviteter“ (Bohnsack 1993:3). I en meget overordnet forstand henviser det kommunikative til det sociales tydeligt formulerede, regelstyrede, indkodede strukturer, mens det konjunktive henviser til det erfaringsgrundlag som det kommunikative er abstraheret frem af. Bourdieu afledte indirekte væsentlige træk ved sit habitusbegreb fra Mannheims værk, men han reducerede det til en praksis-produktions-automat, snarere end en organisering af levet erfaring. I sine nyere arbejde har Ralf Bohnsack systematiseret en metode til at få

adgang til andre menneskers erfaring: han anvender båndoptagne interview og analyserer derpå både livshistorier og gruppeinterview ved hjælp af formale hermeneutiske tekst-analysemetoder. Den opfattelse at der findes en slags samfundseksistensens grunderfæringsniveau som kan betragtes som substratet for det mere overfladiske „objektificerede“ fænomen man kalder kultur, kan man finde i forskellige socialteoretiske arbejder. Problemet består i hvordan man får adgang til, og bliver i stand til at dokumentere, en sådan erfaring. Hvordan man bygger et hus, hvordan man foretager fordelingen ved en fest, er ikke det samme som at vide hvordan man hader, hvordan man fortolker sin egen umiddelbare sociale sammenhæng. Den metode Bohnsack anvender, har som mål at afdække de sociale orienteringer der strukturerer brede områder af samfundseksistensen, i lighed med eksemplet fra Hawaii nedenfor.

En tilsvarende tilgang har udviklet sig i noget af det arbejde som gennemføres i Lund (Ekholm Friedman 1994; Johnsdotter 1995; Ericsson 1995; Carlbohm 1995). Der findes selvsagt betydningsfulde forskelle. Men der har været en tiltagende anvendelse af lingvistisk og tekstuel analyse, såvel som af mere åbenlyst interpretative modeller. Men i alle tilfælde drejer det fundamentale spørgsmål sig om at frembringe et etnografisk dokument, et dokument der kan danne grundlag for yderligere analytiske og teoretiske påstande om de virkeligheder det drejer sig om. Deltagerobservation er selvfølgelig helt central for denne type arbejde, men ikke på grund af etnografens erfaring. Det afgørende er snarere at få tag i andre folks erfaringer i kraft af dokumenteringen af den måde deres livsverden er organiseret på. Det er i denne forbindelse interessant at den kognitive skole er begyndt at bevæge sig i samme retning, når den forsøger at få greb om relationen mellem erfaring, motivation og kulturfrembringelse. Visse kognitivistere, fx Holland og Quinns (1987), arbejde peger på behovet for at kunne konstruere kortlægninger af fælles betydninger, måden disse danner sammenhænge på, og måden hvorpå de er relateret til den personlige erfarings sociale organisering. Denne sære konvergens mellem nyere kognitive tilgange og Mannheims tidligere fænomenologiske orientering, mellem Sartre-påvirkede sociologer og etnometodologer, og til og med psykoanalytikere som Laing, er et bevis på standpunktets intuitive kraft.

1. Feltarbejde er en strategi til at dokumentere andre folks erfaringsverden, handlen og betydningsfrembringelse. Og det kan ikke opnås ved blot at antage at deltagerobservationen automatisk fører til en forståelse af andre folks liv.
2. Feltarbejde er også, som det fastslås i de klassiske metodeanvisninger, en dokumentationsmåde for de mere håndgribelige relationer mellem mennesker og grupper ved hjælp af iagttagelse af og deltagelse i sådanne relationer, ikke i kraft af, endnu engang, den fuldstændige opslugelse, immersionen (som det hedder med en narcissistisk og fejlagtig betegnelse), men i kraft af optegnelsen af hændelser, udsagn og historier/fortolkninger. Denne *optegnen* udføres bedst med teknikker der frembringer reproducerbare dokumenter.
3. Feltarbejdet afhænger af at man formår at etablere nære relationer til dem man arbejder iblandt. Det er venskabsrelationer som ofte kan blive meget tætte og livslange. Det er inden for rammerne af sådanne relationer, som er etableret over lange tidsperioder, at dokumenterne kan og må diskuteres og omarbejdes, sammen med dem hvis liv vi studerer. Dette udgør et område som antropologer ikke har beskæftiget sig ordentligt med, de har haft en tendens til at undvige spørgsmålet. Nogle er bedre feltar-

bejdere end andre. Nogle nyder feltarbejdet og kan virkelig grave dybt ned i andre folks liv. Nogle er bange for den direkte form for kontakt der ofte fordres. Folk reagerer også strategisk forskelligt på etnografers tilstedeværelse, og udviser alt fra klæbende afhængighed til aggressiv afvisning.

4. Etableringen af sociale relationer er både væsentlig og mulig på grund af det antropologiske projekts natur som altid handler om *os* og vores artseksistens på planeten, og ikke om en absolut Andethed. Dette må ikke forstås som en påstand om at alle kulturelle forskelle er overfladiske. Jeg har tværtimod understreget at der findes reelle og ganske ekstremt, socialt organiserede forskelle på de måder folk erfarer verden på. Men sådanne forskelle er principielt tilgængelige, og etnografiens mål består i netop at gøre dem det. Andethed har intet at skaffe med usammenlignelighed.
5. Forståelsesrammer er teoretiske/hypotetiske måder at organisere og fortolke dokumenterne på, og de indvirker selvsagt selektivt på både feltarbejdets udførelsesmåde og lokalisering. Således stiller en globalantropologisk ramme en bestemt mængde krav til feltforskningens form, til både det rumlige såvel som det tidslige omfang. Den globale ramme kræver både historiske/arkivale, statistiske og atter andre former for dokumenter som ikke er feltarbejdsprodukter, men som er nødvendige for en mere fuldstændig forståelse af verden. Samtidig må sådanne rammer dog være eksplicite nok til at kunne blive falsificeret af de forhåndenværende dokumenter.

Eksempel: hawaiiansk udveksling

Det nedenstående eksempel er et meget kortfattet forsøg på en analyse af den måde hvorpå vidt forskellige handlingssammenhænge kan anvendes til at argumentere for alternative fortolkninger. Dette forsøg er, selvsagt, åbent for kritik, og må forblive uafsluttet da erfaring altid er uafgrænselig.

Den sædvanlige tilgang til at forstå hvordan hawaiianere transagerer, er hentet fra udvekslingsteorien, fra Mauss og Lévi-Strauss. Man har kunnet bruge den sidstnævnte på hawaiianske transaktioner fordi der ikke var brug for så meget etnografisk information. Den enkle kendsgerning at ting og personer skiftede plads var tilstrækkelig. Men mere koncise beskrivelser af både transaktioner og en række interpretative relationer, kan bruges til at hævde en diametralt modsat virkelighedsmodel. For det første giver de hawaiianske landsbyboere i M. ikke, inden for veletablerede relationer, noget på nogen eksplicit måde. De siger aldrig: her, tag det her. De skænker ikke ting bort ved fester. Snarere siger de højst: „kom og tag fra“, „tag hvad du vil“. Dette bliver så gengældt på samme almene måde. Gensidig tagen? Måske, men der er ikke tale om nogen udtrykkeligt balanceret udveksling. Der indgår ingen værdigenstande eller værdimål. Relationerne mellem individer og familier har mere karakter af totale engagementer i hinandens liv. Inden for dette engagement kan vi finde strømme af ting og mennesker, men de er ikke organiseret som *given*, derimod som adgang til partneren. Transaktionsmåden består altid i at tage. Da vi engang kom med gaver til en familie, blev de meget forlegne og gemte dem, for aldrig mere at nævne dem. Vi tager til et 50-års fødselsdagselskab sammen med nogle af familiens venner. Der er måske en hundrede mennesker til stede. Efter et stykke tid begynder vores venner at indsamle mad fra bordet og fylde det i plasticposer, som de har haft med. Vi forlader selskabet. Den almindelige adoptionspraksis på Hawaii, hvor

oftest bedsteforældre tager deres børnebørn til sig, ledsages tit af en motivbeskrivelse som „I like take care“. Et „I like take care“ der genlyder af det „I like take“ som man ofte hører fra børnene når de tager ting fra vores hus. „I like“, „I like take“, „I like take care“, er udtryk for beskaffenheden i transaktioner inden for de sociale relationer. En gammel mand diskuterede en person som havde været hans gode ven i mange år. Han beskrev ham ved hjælp af ondskab. Han var dybest set et slet menneske. Hvorfor? Fordi han tog, altid tog, men der var aldrig nogen der kunne tage noget fra ham. Vennens mangel på gavmildhed havde forvoldt den gamle mand megen smerte. Det havde mærket hele hans liv med sorg og vrede. Den andens mangel på engagement i denne gensidighed, var det værste han kunne gøre, selve tegnet på ondskab. Normalt beskriver man udveksling ved hjælp af de ting der cirkulerer mellem folk. Der indgår et stærkt element af objektivisering i dette, også i de tilfælde hvor genstandene har mystisk kraft og legemliggør egenskaber hos giveren. I den hawaiianske situation finder vi ingen sådan objektivisering. Snarere er det relationen selv der danner engagementets fokus. Det drejer sig derfor ikke om udveksling i den sædvanlige maussianske forstand. Denne tendens til at etablere relationer ved at tage frem for at give, kunne samtidig hjælpe os til at forstå kaptajn Cooks forbløffelse over at de hawaiianere der kom om bord på hans skib ganske enkelt tog ting med sig derfra... de stillede også enorme mængder mad til rådighed. Men der var ingen handel: mad for jern, våben for joller. Transaktionerne blev ikke forbundet med hinanden over en værdifastsættelsesrelation. Og som sådan kunne Cook kun fortolke det som tyveri og handle i overensstemmelse dermed: ved at åbne ild mod og dræbe de lumpne indfødte.

Jonathan Friedman
(Oversat af Kennet Pedersen)

Noter

1. Denne diskussion vil blive fortsat i et kommende nummer med udgangspunkt i nogle bemærkninger til Paul Radins arbejde.
2. Sådan har det ikke altid været. Se for eksempel Radin (1987) som også tog til genmæle mod manglen på metode i etnografien. Interessant nok er det de interpretative og nyere strukturfunktionalistiske tilgangsmåder der har forvandlet den etnografiske monografi til den endegyldige „sandhed“ som den blev i firserne. Og det var denne som blev skydeskive for „Geertz' børn“ der ikke synes at have forstået – at der fandtes både en tidligere metodedeбат og andre meget eksplicit etnografiske tilgangsmåder i sociologien (Chicago-skolen og Mannheim med flere som jeg her refererer til).

Litteratur

- Bohnsack, Ralph
1993 Sociogenetic interpretation. Upubliceret forelæsning givet ved Berlins Universitet 10.12.1993.
- Carlbom, Aje
1995 Arabiske invandere. Doctorant-afhandling under udarbejdelse. Lunds Universitet.
- Ericsson, Marlyn
1995 Blod og terretorium. Speciale. Lunds universitet.
- Friedman, Kajsa Ekholm
1994 Den magiska världsbilden. Stockholm: Carlsson bokforlag.
- Holland, Dorothy & Naomi Quinn
1987 Cultural Models in Language and Thought. Cambridge: Cambridge University Press.
- Johnsdotter, Sara
1995 Frihed og fristelse. Forskningsrapport. Sociologiske institutionen, kriminologiske videnskaber. Lunds Universitet.
- Mannheim, Karl
1980 [1922] Strukturen des Denkens. Frankfurt a.M: Suhrkamp.

